

УДК 6339.5(075.8)

Р.Я. Зельцер,

канд. екон. наук, ст. наук. сп., професор

ORCID: 0000-0003-4433-6625

М.М. Столяр,

магістр

ORCID: 0000-0002-0053-7487

Київський національний університет будівництва і архітектури

ВДОСКОНАЛЕННЯ ВАЛЮТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено основні переваги вдосконалення валютного законодавства і лібералізації валютного ринку в Україні. Визначено, що відповідно до Закону України «Про валюту і валютні операції», запроваджується сучасний підхід, який будується на принципі: "менше ризиків – менше уваги, більше ризиків – більше уваги". Здійснено огляд послаблень, які передбачені відповідно до нового Закону: вільне відкриття рахунків юридичних осіб за кордоном, розрахунки в іноземній валюті за валютними державними облигаціями, валютні свопи банків з резидентами та нерезидентами, безпоставочні форварди та форварди для хеджування боргових операцій, ввезення-вивезення готівкової іноземної валюти та банківських металів юридичними особами, внесення платежів у іноземній валюті під час страхування життя, накопичення валюти на рахунках юридичних осіб для погашення зовнішніх запозичень, безлімітні інвестиції банків в цінні папери інвестиційного класу, інвестиції та кредитування резидентів з гривневих ЛОРО-рахунків банків-нерезидентів, інвестиції в Україну також у валютах 2-ї групи класифікатора валют, а також передбачається покращення умов ведення бізнесу і надання послуг для населення. Розглянуто основні принципи проведення валютних операцій, а саме: принцип свободи здійснення валютних операцій, принцип ризикоорієнтованості, прозорості, достатності та ефективності валютного регулювання, принцип самостійності та ринковості валютного регулювання.

Розглянуто структуру Закону, модель валютного регулювання, схему організації валютного регулювання, принципи проведення валютних операцій, фактори та послідовність заходів із лібералізації валютного регулювання. Охарактеризовано комплекс факторів, які суттєво підвищують ефективність системи валютного регулювання та валютного нагляду. Розглянуто питання поступового зняття валютних обмежень на поточні та фінансові операції, зменшення втручання центрального банку та органів влади у функціонування валютного ринку, приведення його у відповідність до міжнародних норм.

Ключові слова: валютне регулювання, валютний контроль, валютне законодавство, суб'єкти валютного регулювання.

Вступ. Новий Закон України «Про валюту та валютні операції» [1], який прийнято на заміну Декрету «Про систему валютного регулювання» [2], сприяє лібералізації валютного законодавства України та приведення його у відповідність до міжнародних норм.

Метою нового Закону та прийнятих на його виконання підзаконних актів [3] є забезпечення вільного здійснення валютних операцій на території України, а саме: визначено основи валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій та уповноважених установ, встановлено відповідальність за порушення ними валютного законодавства.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Вагомий внесок у дослідженнях питань валютного регулювання та валютного контролю внесли такі наукові працівники та вітчизняні фахівці, як О.В. Береславська [4], О.І.Ковтун [5], О.В. Дзюблюк [6], Ф.О. Журавка [7], Т.П. Бабійчук [8], Є.Ю. Власенко [9], О.М. Клименко [10] тощо.

Враховуючи, що валютні відносини регулярно змінюються та перетворюються під впливом значної кількості факторів, а національна валютна система України знаходиться на етапі стратегічних трансформацій існує потреба у постійному аналізі та моніторингу її поточних тенденцій.

Постановка завдання. Для української держави важливими та пріоритетними завданнями є забезпечення сталого функціонування економіки, ефективної дії елементів державного механізму на ринкові процеси, впровадження стратегій національної політики в різних сферах економічного, політичного та соціального життя. Задля забезпечення оптимального режиму валютного регулювання необхідно було удосконалити чинну систему, що діяла в Україні.

Основний матеріал. Нова система базується на ризик-орієнтованому підході. Замість тотального валютного контролю за усіма операціями, що передбачався Декретом "Про систему валютного регулювання і контролю", на основі Закону України «Про валюту і валютні операції», запроваджується сучасний підхід, який буде ґрунтуватися на принципі: "менше ризиків – менше уваги, більше ризиків – більше уваги".

Система валютного законодавства впливає на здійснення:

- транскордонних платежів за торговельними та іншими контрактами;
- іноземних інвестицій в Україну;
- операцій з надання позик нерезидентами українським позичальникам;
- купівлі та обміну іноземної валюти;
- інвестицій українськими громадянами;
- репатріації дивідендів та повернення іноземних інвестицій.

1. Структура Закону України «Про валюту і валютні операції».

Законом передбачені наступні основні принципи валютного регулювання:

- свобода здійснення валютних операцій;
- ризико-орієнтованість, прозорість, достатність та ефективність валютного регулювання;
- самостійність та ринковість валютного регулювання.

Послідовність операцій валютного регулювання та валютного нагляду показана на рис.1.

Послаблення, які передбачені відповідно до нового Закону [1], наведені нижче. Так дозволяється:

- вільне відкриття рахунків юридичних осіб за кордоном;
- розрахунки в іноземній валюті за валютними державними облігаціями;
- валютні свопи банків з резидентами та нерезидентами;
- безпоставочні форварди та форварди для хеджування боргових операцій;

- ввезення-вивезення готівкової іноземної валюти та банківських металів юридичними особами;
- внесення платежів у іноземній валюті під час страхування життя;
- накопичення валюти на рахунках юридичних осіб для погашення зовнішніх запозичень;
- безлімітні інвестиції банків в цінні папери інвестиційного класу;
- інвестиції та кредитування резидентів з гривневих ЛОРО-рахунків банків-нерезидентів;
- інвестиції в Україну також у валютах 2-ї групи класифікатора валют.

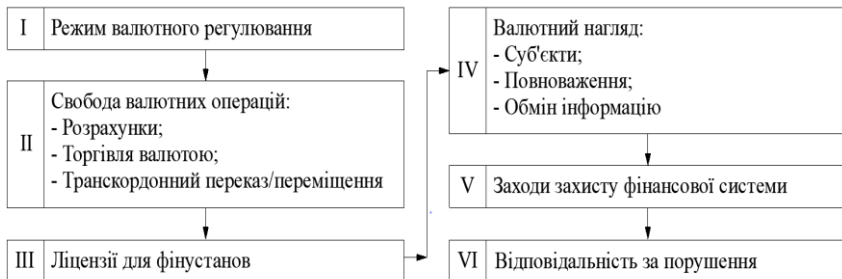

Рис. 1. Послідовність операцій валютного регулювання та валютного нагляду
(авторська розробка)

Передбачається покращення умов ведення бізнесу і надання послуг для населення, а саме:

для бізнесу:

- строк здійснення розрахунків за експортно-імпортними контрактами збільшується із 180 до 365 днів. За порушення цього строку скасовані штраф у розмірі 100% від суми операції і заборона на проведення зовнішньоекономічної діяльності. Новий Закон [1] передбачає нарахування пені за кожний день прострочення в разі порушення строків розрахунків — 0,3% суми недержаних коштів.

- скасування індивідуальних ліцензій на валютні операції для юридичних осіб та їх заміна е-лімітами. Компанія має право інвестувати за кордон 2 млн євро на рік без необхідності отримувати індивідуальні дозволи. Всю інформацію про здійснені операції отримує НБУ, і як тільки компанія досягає граничної суми, проводити нові операції вона не може.

- відсутність реєстрації Нацбанком зовнішніх запозичень. Компанія, яка отримує кошти з-за кордону, не звітує про них.

для населення:

- Підвищення ліміту інвестицій за кордон з 50 тис. доларів до 50 тис. євро.
- Купівля валюти та банківських металів на необмежену суму (через касу банку, фінансової установи або в системах онлайн-банкінгу).
- Можливість онлайн-купівлі валюти без обмежень.

Принципова схема руху капіталу наведена на рис. 2.

Рис. 2. Принципова схема руху капіталу (авторська розробка)

2. Модель валютного регулювання.

Органами валютного нагляду відповідно до Закону [1] є Національний банк України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову і митну політику. Органи валютного нагляду в межах своєї компетенції здійснюють нагляд за дотриманням резидентами та нерезидентами валютного законодавства. Національний банк України у визначеному ним порядку здійснює валютний нагляд за уповноваженими установами.

Загальна схема організації валютного регулювання приведена на рис. 3.

Діяльність Національного банку України та в установлених Законом [1] випадках Кабінету Міністрів України, спрямована на регламентацію здійснення валютних операцій суб'єктами валютних операцій і уповноваженими установами.

Слід зазначити, що суб'єктами валютного ринку України є:

- банки, що отримали банківську ліцензію;
- небанківські фінансові установи, що отримали ліцензію;
- оператори поштового зв'язку, що отримали ліцензію.

Тобто, торгівлю іноземною валютою та/або банківськими металами на валютному ринку України, на міжнародному валютному ринку дозволяється здійснювати виключно Національному банку та суб'єктам ринку (або через таких суб'єктів).

Суб'єкти валютних операцій - резиденти та нерезиденти зобов'язані надавати інформацію про їхні валютні операції уповноваженим установам, через які здійснюються такі валютні операції.

Дозволяється розміщувати валюту на валютних рахунках закордонних банків і вільно переводити її на рахунки в національні банки, що посприяє офіційному ввезенню іноземної валюти особами, які отримують дохід за кордоном.

Дозволяється купівля валюти і банківських металів на необмежену суму.

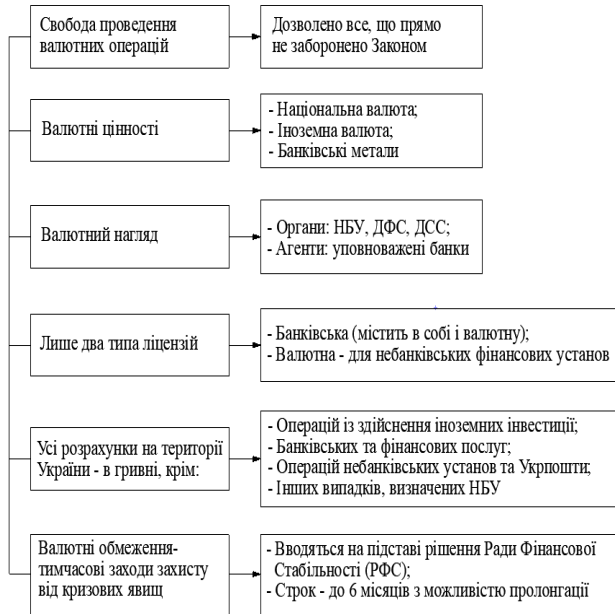

Рис. 3. Схема організації валютного регулювання (авторська розробка)

3. Основні принципи проведення валютних операцій.

1. *Принцип свободи здійснення валютних операцій* передбачає право фізичних та юридичних осіб – резидентів укласти угоди з резидентами та (або) нерезидентами та виконувати зобов'язання, пов'язані з цими угодами, у національній валюті чи в іноземній валюті, у тому числі відкривати рахунки у фінансових установах інших країн, а також право фізичних та юридичних осіб - резидентів придбавати валютні цінності, активи за кордоном, переміщувати через митний кордон України валютні цінності. Разом із цим одночасно передбачено можливість правомірного та обгрунтованого втручання держави у валютні операції, що здійснюється лише з метою стабільності фінансової системи та рівноваги платіжного балансу України;

2. *Принцип ризикоорієнтованості, прозорості, достатності та ефективності валютного регулювання* передбачає шляхи досягнення реалізації Закону. Національний банк України може запровадити тимчасові дії заходів захисту та обгрунтування їх здійснення;

3. *Принцип самостійності та ринковості валютного регулювання* передбачає гнучкість валютного курсу, незалежність Національного банку України у формуванні та реалізації валютної та монетарної політики у межах, визначених законом.

4. **Фактори, які впливають на вирішення питань лібералізації валютного ринку:**

1) Стан економіки країни та її інтегрованість у світове господарство, частка продукції експортно орієнтованих підприємств у загальному обсязі ВВП;

2) Стан платіжного балансу, зокрема вплив на нього руху капіталів. Глобалізація економічних процесів суттєво спростила переміщення капіталів між країнами, що часто мають короткостроковий та спекулятивний характер;

3) Використання підприємствами і населенням іноземної валюти як засобу нагромадження, при цьому великі суми готівки в іноземній валюті перебувають у позабанківській сфері;

4) Оптимальний вибір режиму валютного курсу, котрий для нашої країни має бути регульовано-плаваючим;

5) Розмір і структура золотовалютних резервів;

6) Рівень інфляції, котрий впливає як на рахунок поточних операцій, так і на рахунок операцій з капіталом і фінансових операцій;

7) Державні витрати і величина бюджетного дефіциту, що справляють вплив на обсяг зовнішніх запозичень уряду і показують приплив валюти, а також виплати валюти на обслуговування зовнішнього боргу. Цей фактор істотно позначається на стані платіжного балансу;

8) Економічні інструменти регулятивного впливу не завжди спроможні ефективно позначитись на валютних відносинах, оскільки базуються на конкуренції і дії ринкових механізмів. Тому виникає об'єктивна необхідність застосування також адміністративних інструментів, пов'язаних з усуненням негативних наслідків чи підсиленням результативності економічних інструментів;

9) Здійснення поетапної валютної лібералізації.

Послідовність заходів із лібералізації валютного регулювання показано на схемі (рис. 4).

Висновок. Удосконалення системи валютного нагляду буде сприяти валютній лібералізації, що призведе до значного спрощення валютних операцій українців та зняття валютних бар'єрів при інвестуванні української економіки.

Список літератури:

1. Закон України «Про валюту і валютні операції» № 2473-VIII від 21 червня 2018 р., чинний від 07.02.2019 р.
2. Декрет «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» №15-93 від 19 лютого 1992 р (поточна редакція від 27.09.2014).
3. Постанови Правління Національного банку України №1-8 від 02.01.2019 р.
4. Береславська О.В. Валютна політика України: теорія та практика: монографія /О.В.Береславська. – Ірпінь НУ ДПС України, 2010 . – 330с.
5. Ковтун О.І. Державне регулювання економіки: навч.посіб. / О.І. Ковтун .- Львів: Новий світ–2000, 2007 . – 432.
6. Дзюблюк О. В. Валютна політика: підручник / О. В. Дзюблюк. // – К.: Знання. – 2007. – 422с.
7. Журавка Ф.О. Методологічні підходи до вивчення поняття «валютний ринок» / Ф.О. Журавка // Вісник науковця – 2009 р.: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (2 квітня 2009 р.) – Миколаїв: НУК, 2009. – С. 40–42.

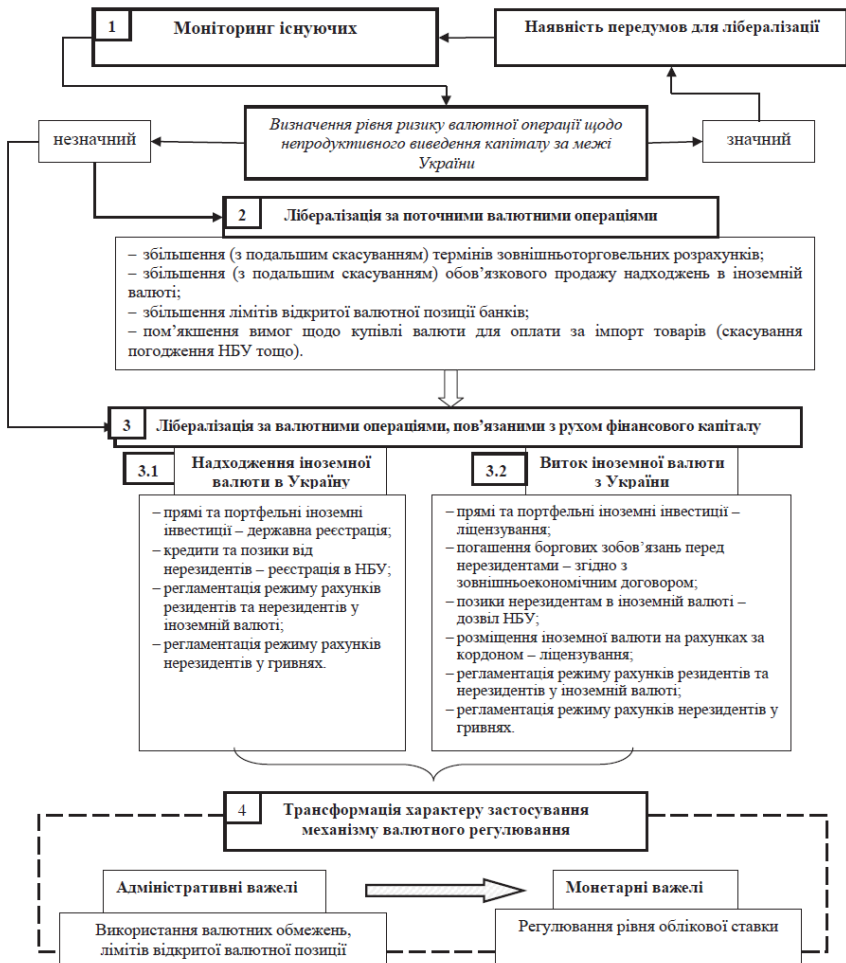

Рис. 4. Послідовність заходів із лібералізації валютного регулювання (авторська розробка)

8. Бабійчук Т.П. Роль та значення валютного ринку в функціонуванні економіки держави / Т.П. Бабійчук. – Торгівля, комерція, підприємництво, 2013. – № 15. – С. 90–93.

9. Власенко Є.Ю. Державне регулювання валютного курсу в сучасних економічних умовах / Є.Ю. Власенко, І.Г. Брітченко // Науковий вісник Ужгородського університету – Ужгород: Видавництво Уж НУ «Говерла», 2012. – № 3 (37). – С. 75–79.

10. Клименко О. М. Інструменти реалізації валютної політики НБУ / О. М. Клименко // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Економіка. – 2014. – №. 1. – С. 80–88.

11. Кузнецова А. Переваги та недоліки лібералізації валютного регулювання в Україні/ А. Кузнецова, Н. Місяць // Світ фінансів 3(52)/2017, С.136-146

12. Національний банк затвердив нову систему валютного регулювання. URL:https://galinfo.com.ua/news/natsionalnyy_bank_zatverdyy_novu_systemu_valyutnogo_regulyuvannya_304788.html .

References

1. The Law of Ukraine «On currency and currency transaction» № 2473-VIII of June 21, 2018, effective from February 7 2019.

2. Decree «On the system of currency regulation and currency control» No. 15-93 of February 19, 1992 (current version as of September 27, 2014).

3. Resolution of the Board of the National Bank of Ukraine No. 1-8 of January 2, 2019.

4. Bereslavskaya, O.V. (2010) Monetary policy of Ukraine: theory and practice: monograph. - Irpin USFSU of Ukraine.

5. Kovtun, O.I. (2000, 2007) State regulation of the economy: a teaching tool. Lviv: Novyi svit.

6. Dzubylyuk, O.V. (2007) Monetary policy: a textbook. K.: Zannya.

7. Zhuravka, F.O. (2009) Methodological approaches to the study of the concept of “currency market”. *Visnyk naukovtsia*: collection of materials of the All-Ukrainian scientific and practical conference (April 2, 2009) – Mykolaiv: NUS. 40–42.

8. Babichuk, T.P. (2013) The role and importance of the foreign exchange market in the functioning of the state economy. Trade, commerce, entrepreneurship. 15. 90–93.

9. Vlasenko, E.Yu., Britchenko, I.G. (2012) Britchenko State regulation of the exchange rate in modern economic conditions. *Scientific bulletin of Uzhorod University*. 3 (37). 75–79.

10. Klimenko, O.M. (2014) Instruments for implementation of the NBU monetary policy. *Scientific bulletin of the Academy of municipal administration. Series: Economics*. 1. 80–88.

11. Kuznetsova, A., Misiats, N. (2017) Advantages and disadvantages of currency regulation liberalization in Ukraine. *Svit finansiv*. 3(52).136-146.

12. The National Bank has approved a new system of currency regulation. URL:https://galinfo.com.ua/news/natsionalnyy_bank_zatverdyy_novu_systemu_valyutnogo_regulyuvannya_304788.html .

Р.Я. Зельцер, М.М. Столяр

Усовершенствование валютного законодательства и либерализация валютного рынка в Украине

В статье освещены основные преимущества усовершенствования валютного законодательства и либерализации валютного рынка в Украине. Охарактеризован комплекс факторов, которые существенно повышают эффективность системы валютного регулирования и валютного надзора. Рассмотрены вопросы постепенного снятия валютных ограничений на текущие и финансовые операции, уменьшение вмешательства центрального банка и органов

власти в функционирование валютного рынка, приведение его в соответствие с международными нормами.

Ключевые слова: валютное регулирование, валютный контроль, валютное законодательство, субъекты валютного регулирования.

R. Zeltser, M. Stoliar

Improvement of currency legislation and liberalization of the currency market in Ukraine

The article highlights the main advantages of improving currency legislation and liberalizing the foreign exchange market in Ukraine. It is determined that in accordance with the Law of Ukraine "On Currency and Currency Transactions", a modern approach is being implemented, which is based on the principle: "less risks - less attention, more risks - more attention". An overview of the reliefs provided for under the new Law has been carried out: free opening of accounts of legal entities abroad, payments in foreign currency on foreign currency government bonds, currency swaps of banks with residents and non-residents, non-delivery forwards and forwards of debt and foreign currency operations currency and banking metals by legal entities, making payments in foreign currency during life insurance, accumulation of currency in the accounts of legal entities for repayment of foreign currency their borrowings, unlimited investments of banks in securities of investment class, investments and credits of residents from hryvnia LORO-accounts of non-resident banks, investments in Ukraine also in currencies of the 2nd group of the classifier of currencies, and also it is envisaged to improve business conditions and provision of services for the population . The basic principles of conducting currency transactions are considered, namely: the principle of freedom of currency transactions, the principle of risk orientation, transparency, sufficiency and effectiveness of currency regulation, the principle of independence and marketability of currency regulation.

The structure of the Law, model of currency regulation, scheme of organization of currency regulation, principles of conducting currency transactions, factors and sequence of measures on liberalization of currency regulation are considered. A set of factors that significantly improve the effectiveness of the currency regulation and currency surveillance system is characterized. The issue of gradual removal of currency restrictions on current and financial operations, reduction of intervention of the central bank and authorities in the functioning of the currency market, bringing it in compliance with international norms are considered.

Keywords: *currency regulation, currency control, currency legislation, subjects of currency regulation.*

Посилання на статтю

APA: Zeltser, R.Ia., Stoliar M.M. (2020). Vdoskonalennia valiutnoho zakonodavstva ta liberalizatsiia valiutnoho rynku v Ukraini. Shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh formuvannia rynkovykh vidnosyn, 44, 80–88.

ДСТУ: Зельцер Р.Я. Вдосконалення валютного законодавства та лібералізація валютного ринку в Україні [Текст] / Р.Я. Зельцер, М.М. Столяр // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. – 2020. – № 44. – С. 80–88.